

"תורתך שעשועי"

יו"ל ע"י בית מדרש לבעלי בתים ולגמלאים - קרית הבעש"ט פתח תקוה

"ויבן שם מזבח לה' הנראה אליו" (בראשית י"ב, ז')

(לימוד תורה או נישואין, וגיל הנישואין)

"וירא ה' אל אברהם ויאמר לזרעך אתן את הארץ הזאת, ויבן שם מזבח לה' הנראה אליו" - אברהם מגיע עד למקום שכם, ושם ה' מתגלה אליו ומבשר לו שתי בשורות: שיהיה לו זרע, ושיתן לו את הארץ הזאת, ואברהם בונה שם מזבח לה' הנראה אליו.

נושא א' - למה אברהם בונה מזבח - בעניין זה נמצא מספר דעות במפרשים: א. 'רש"י' - על שתי הבשורות: על בשורת הזרע ועל בשורת ארץ ישראל. ב. 'רד"ק' - על שלושת הדברים: על שה' נגלה אליו, על בשורת הארץ, שיתננה לזרעו. ג. 'רמב"ן' - על התגלות ה' אליו: "וטעם לה' הנראה אליו, כי הודה לשם הנכבד וזבח לו זבח תודה על שנראה אליו".

נושא ב' - האם החושק בתורה יכול לא לקיים את מצוות פרו ורבו

בעל 'אור החיים' הקדוש הולך בשיטת 'רמב"ן' שמדקדק במילים - ויבן שם מזבח לה' הנראה אליו, שאברהם בנה מזבח כתודה לה' על כך שנראה אליו, אך גם מסיק מזה מסקנה מעניינת, שאם הוא בנה מזבח בגלל שה' נראה אליו ולא בגלל בשורת הזרע, זה סימן שהתגלות ה' היתה חשובה לו מהבטחת הזרע וקבלת הארץ. ומכאן מסיק שמי שחשקה נפשו בתורה יכול לא לקיים מצוות פרו ורבו, ומביא דוגמא מבן עזאי: "וזה אות לבניו כמה מהם אשר הרחיקו חשק הזרע בערך חשק התורה והמצות, וצא ולמד מבן עזאי".

במס' 'יבמות' (ס"ג ע"ב) מובאות מספר דעות בחשיבות קיום מצוות פריה ורביה: "... כאילו שופך דמים... כאילו ממעט הדמות... חייב מיתה". ומובאת גם דעתו של בן עזאי: "בן עזאי אומר כאילו שופך דמים וממעט הדמות שנאמר ואתם פרו ורבו. אמרו לו לבן עזאי - ואתה נאה דורש ואין נאה מקיים. אמר להן בן עזאי - ומה אעשה שנפשי חשקה בתורה אפשר לעולם שיתקיים על ידי אחרים".

האם גם לאחרים מותר לנהוג כבן עזאי - לכאורה, אין בזה פטור גורף, אלא רק לשקדנים מיוחדים בדרגה של בן עזאי. 'רמב"ם' (בהל' אישות פרק ט"ו, הל' ב' - ג') פוסק שמי שחושש שהנישואין יגרמו לו לביטול תורה יכול לאחר את נישואיו, ואם שקדן כבן עזאי יכול להימנע לגמרי מנישואין, אך מוסיף תנאי שיצרו לא יתגבר עליו, 'ריטב"א' במס' 'יבמות' מביא את דעת 'רמב"ם' אך מציין: "אבל בתוס' כתבו שאין בדורות הללו מי שיכול להיות כבן עזאי אפילו לענין זה".

נושא ג' - גיל הנישואין המובא במקורות

בתורה נאמר: "כי יקח איש אשה" (דברים כ"ד, א') ולא נאמר באיזה גיל צריך להינשא. וברור, שלא ניתן לנקוב בגיל מסוים, כי אמנם להינשא זו מצווה, ואדם חייב במצוות מגיל שלש עשרה, ולפי זה כל אדם היה מחויב להינשא בגיל י"ג, אך זו לא פעולה שתלויה רק ברצון האדם כמו לקיים מצוות ציצית או תפילין, אלא הדבר תלוי, בהתאמתו הגופנית והנפשית ובתנאים נוספים, ואולי לכך התורה לא מציינת גיל מסוים. המשנה במס' 'אבות' (ה', כ"א) אומרת: "בן שמונה עשרה לחופה", ונראה ברור, שאין זה גיל מחייב אלא רק גיל שראוי להינשא בו. ובמקורות נמצא גילאים שונים, ונביא אותם מהגיל הצעיר יותר ועד הגיל המאוחר יותר.

גיל א' (הנמוך ביותר) - סמוך לפירוק

מובא במס' 'יבמות' (ס"ב ע"ב): "תנו רבנן... והמדריך בנו ובנותיו בדרך ישרה, והמשיאן סמוך לפירוק, עליו הכתוב אומר - וידעת כי שלום אהלך". גם במקור זה רואים שהגיל המופיע, הוא רק בגדר עצה טובה, שאז ידע האדם שיהיה שלום בביתו. ויש לברר, מה כוונת המושג - 'סמוך לפירוק', ויש בזה מחלוקת ראשונים. 'רש"י' ב'סנהדרין' (ע"ו ע"ב): "סמוך לפירוק. עדיין קטנים הם". 'טור' (אבן העזר ס"א): "ומצוה על האדם שישא אשה כשהוא בן י"ח שנים, דתנן בן י"ח לחופה", אבל המקדים לישא כשהוא בן שלוש עשרה מצוה מן המובחר... אבל קודם י"ג לא ישאם דהוה כזנות". משמע, ש'פירוק' הוא גיל שלש עשרה, ו'סמוך לפירוק' לפי 'רש"י' הכוונה מעט לפני גיל שלש עשרה בהיותו עדיין קטן, ואילו ה'טור' מפרש שהכוונה מעט לאחר שהגיע לגיל שלש עשרה בהיותו כבר גדול.

גיל ב' - ארבעה עשרה \ שש עשרה

במס' 'קידושין' (כ"ט ע"ב) מובא: "אמר רב חסדא האי דעדיפנא מחבראי דנסיבנא בשיתסר, ואי הוה נסיבנא בארביסר הוה אמינא לשטן גירא בעיניך". רב חסדא אומר שהוא התחתן בגיל שש עשרה, אך אם היה מתחתן בגיל ארבע עשרה היה יכול להתגרות בשטן ולנצח אותו. משמע מדבריו, שהמטרה של נישואין מוקדמים היא בכדי שלא יגיע למצב של הרהורי עבירה. ונראה לומר, שהגיל ארבע עשרה תואם את המובא במס' 'יבמות' על פי הבנת ה'טור', שראוי לאדם להשיא את בנו כשהוא בן שלש עשרה בהיותו כבר גדול, ומיד לאחר יום ההולדת שלש עשרה של הבן, מתחילה שנתו הארבע עשרה, וכנראה לזה התכוון רב חסדא.

גיל ג' - שמונה עשרה

במשנה במס' 'אבות' (ה', כ"א) בשם ר' יהודה בן תימא: "בן שמונה עשרה לחופה". והגיל הקודם של גיל שלש עשרה קצת לפניו או קצת לאחריו, מתקשר לגיל שבו הבן מתחייב במצוות, אך הגיל - 'שמונה עשרה' מעורר את השאלה - מה מקורו?

'רע"ב' מגדולי פרשני המשנה, לא נותן הסבר לגיל זה, אלא דורש זאת ממספר הפעמים שכתובה המילה 'אדם' בפרשת 'בראשית': "בן שמונה עשרה לחופה - י"ט אדם כתובים בפי בראשית מן ויאמר אלהים נעשה אדם עד ויבן ה' אלהים את הצלע, חד לגופיה פשו ליה י"ח לדרשה".

גיל ד' - עשרים

מובא במס' 'קידושין' (כ"ט ע"ב): "רב הונא לטעמיה דאמר בן עשרים שנה ולא נשא אשה כל ימיו בעבירה. בעבירה סלקא דעתך? אלא אימא, כל ימיו בהרהור עבירה. אמר רבא וכן תנא דבי ר' ישמעאל עד כ' שנה יושב הקדוש ברוך הוא ומצפה לאדם מתי ישא אשה, כיון שהגיע כי ולא נשא אומר - תיפח עצמותיו". ויש להעיר, שמקור זה אינו נוגד את המקורות הקודמים, כי במקור זה לא נאמר מתי הוא הגיל הראשוני שבו ראוי להינשא, אלא את הגיל המאוחר שאין ראוי לעבור אותו.

גיל ה' (הגיל המאוחר ביותר במקורות) - עשרים ושניים \ עשרים וארבע

במס' 'קידושין' (ל' ע"א) מובאת דעה נוספת בענין: "א"ל רבא לר' נתן בר אמי אדידך על צוארי דבריק משיתסר ועד עשרים ותרתין ואמרי לה מתמני סרי עד עשרים וארבעה. כתנאי 'חנוך לנער על פי דרכו' ר' יהודה ורבי נחמיה, חד אמר - משיתסר ועד עשרים ותרתין וחד אמר - מתמני סרי ועד עשרים וארבעה".

במקור זה לא מפורש שמדובר על נישואין ולא על גיל נישואין, אלא שאדם צריך להשתדל לחנך את בנו כל זמן שעדיין יש לו שליטה עליו. 'רש"י' מביא שני פירושים, לפי הפירוש הראשון מדובר על להשיאו אשה, ולפי הפירוש השני על ללמדו תוכחות מוסר. ואמנם 'רש"י' אומר, שהפירוש השני הוא העיקר, אך אפשר בשעת הצורך לסמוך גם על פירושו הראשון, שמדובר על גיל נישואין. וגם על הגיל יש שתי דעות, ולפי הדעה השנייה מדובר עד גיל עשרים וארבע, ואפשר לסכם, שהגיל **עשרים וארבע** הוא הגיל המאוחר המוזכר במקורות.

וגם כאן יש להעיר, שגם מקור זה לא מדבר בעצם הענין של גיל הנישואין, אלא עד איזה גיל יש לאבא כח השפעה על הבן שיינשא, כי לאחר גיל זה כבר לא תהיה לו השפעה עליו.

ולסיכום, אפשר לומר, שרוב המקורות מדברים על גיל הנישואין כהמלצה מסיבות שונות, ורק המקור במס' **'אבות'** קובע את גיל הנישואין לגיל **שמונה עשרה**, ובדרי ר' ישמעאל שלא יעבור את גיל **עשרים**. ומכאן נעבור לגיל המובא בספרי הפוסקים.

נושא ד' - גיל הנישואין המובא בספרי הפוסקים

'טור' (אבן העזר סי' א'): "ומצוה על האדם שישא אשה כשהוא בן י"ח שנים, דתנן בן י"ח לחופה, אבל המקדים לישא כשהוא בן י"ג מצוה מן המובחר". אך מעיר על כך ה'צ"ח": "וכל זה בארצותיהם החמות, אבל אנו אין לנו אלא דברי המשנה בן י"ח לחופה".

'רמב"ם' (הל' אישות ט"ו ה"ב) פוסק: "האיש מצווה על פריה ורביה אבל לא האשה. ומאימתי האיש נתחייב במצוה זו מבן שבע עשרה, וכיון שעברו עשרים שנה ולא נשא אשה הרי זה עובר ומבטל מצות עשה".

'מבן שבע עשרה' - והגיל שאותו הוא נוקב מעורר תהייה, שהרי הגיל **'שבע עשרה'** לא הוזכר באף אחד מהמקורות שבמשנה ובתלמוד. ובעל **'המגיד משנה'** אומר שמצא גרסאות שונות ב'**רמב"ם'** ואם אכן זו הגרסה האמיתית, אז הכוונה היא, לאדם שסיים שבע עשרה שנים מלאות והתחיל את שנתו השמונה עשרה ואז זה תואם את המובא במס' **'אבות'** - 'בן שמונה עשרה לחופה'.

אך פירוש זה לכאורה קשה, כי יוצא ש'**רמב"ם'** נוקט בלשון שונה מלשון המשנה. כי המשנה אומרת - 'בן שמונה עשרה לחופה', וכוונתה לשנה השמונה עשרה, כלומר, שעברו עליו שבע עשרה שנים והתחיל את שנתו השמונה עשרה, ואילו **'רמב"ם'** מגדיר שנה זו כשנה **השבע עשרה**, ומתכוון לאותו דבר, שכבר עברו עליו שבע עשרה שנה ומתחיל את שנתו השמונה עשרה, ומדוע ש'**רמב"ם'** יגדיר שנה זו בשונה מהמשנה?

ועוד קשה פירוש זה, כי באותה משנה גם מובא - 'בן שלש עשרה למצוות', ובוודאי שהכוונה לנער שעבר שלש עשרה שנים מלאות ונכנס לשנה הארבעה עשרה, וכמו כן, הגיל - 'בן שמונה עשרה' המופיע באותה משנה, הכוונה בוודאי לאדם שעבר שמונה עשרה שנים מלאות ונכנס לשנה התשע עשרה. ולכן לא יתכן ש'**רמב"ם'** יכתוב - 'מבן שבע עשרה', כי אז הכוונה יכולה להיות מקסימום לאחר שמלאו לו שבע עשרה שנים מלאות ומתחיל את השנה השמונה עשרה.

ואכן, בעל **'המגיד משנה'** סובר שהגרסה הנכונה ב'**רמב"ם'** היא - 'מבן שמונה עשרה' ואז ישנה התאמה מוחלטת לדברי המשנה.

ב'מקורות וצינונים שב'רמב"ם' (מהדורת **'שבת פרנקל'**) מובא שישנה גרסה ב'**רמב"ם'** - 'מבן ט"ז או י"ח', ואז זה תואם את המקור שבדברי רבא שמדבר על השפעת האבא על הבן מגיל **שש עשרה** או **שמונה עשרה**. אך קצת קשה לומר ש'**רמב"ם'** הסתמך על דעה זו, שכלל לא ברור בה, האם הגיל הוא שש עשרה או שמונה עשרה, ואם בכלל מדובר על נישואין או על גיל שמקבל תוכחות, ובמיוחד שישנה משנה חד משמעית שמדבר על גיל **שמונה עשרה**.

ונראה לומר, שהנוסח הנכון ב'**רמב"ם'** הוא **'מבן שמונה עשרה'**, וכמו שמובא במשנה במס' **'אבות'**. והגרסאות השונות נוצרו, ע"י מעתיקי מאוחר שרשם את הדברים בראשי תיבות - 'מבן ש"ע', ולאחר מכן מעתיקים מאוחרים יותר פתחו את הראשי תיבות בצורות אחרות כגון - 'שש עשרה' או - 'שבע עשרה'.

נושא ה' - ההיתרים לעיכוב

בימינו יש הדוחים את גיל הנישואין אל מעבר לגיל עשרים למרות שה' מצפה לאדם שישא אשה, ואף נמצא בקללה של - 'תיפח עצמותיו'. ולמרות פסק **'רמב"ם'** (הל' אישות ט"ו ה"ב): "וכיון שעברו עשרים שנה ולא נשא אשה הרי זה עובר ומבטל מצות עשה". וב'**שו"ע'** (אבן העזר סי' א' סעיף ג') פסק: "**בשום ענין לא יעבור מעשרים שנה בלא אשה**, ומי שעברו עליו עשרים שנה ואינו רוצה לישא בית דין כופין אותו לישא כדי לקיים פריה ורביה". אך למעשה כותב ה'**רמ"א'** שם שבזמן הזה נהגו שלא לכופ ככלל. וניתנו מספר סיבות לכך:

- א. הרצון להיות שקוע בלימוד התורה, וכמו שראינו לגבי **בן עזאי**, וכמו שהבאנו לעיל בדעת **'רמב"ם'** (בהל' אישות פרק ט"ו, הל' ב' - ג') שמי שחושש שהנישואין יגרמו לו לביטול תורה יכול לאחר את נישואיו, וזה בתנאי שאין יצרו מתגבר עליו.
- ב. יש הסומכים על המקור דלעיל המדבר על גיל עשרים ושניים ועשרים וארבע.
- ג. **'רבי שלמה לוריא'** בספר **'ים של שלמה'** כתב שמשרבו הנדוניות בסיבת הגלות והמחיה, יכול לומר, לא מסתייע מלתא, ועל כן לא נהגו לכופ אם יש לו אמתלא, אבל מצוה על אחרים שיוכיחו אותו על זה.
- ד. **'החיד"א'** בספרו **'ברכי יוסף'** (אבן העזר סימן א ס"ק ט) כותב: "ומהריק"ש בהגהותיו דקדק לשון **אינו רוצה** (המובא בשו"ע), דמשמע שאם רוצה לישא שמתעכב עד שימצא זיווג נאה או לסיבה אחרת לא כייפין ליה". משמע, שאם מתעכב עד שימצא זיווג מתאים או לסיבה אחרת, אין כופים עליו. ומסכם: "ומ"מ יראה, דאין להתאחר מפני סיבה שחוץ מגופו אלא עד **עשרים וארבע**".

ה. בספר **'בניהו בן יהודע'** (יבמות ס"ב ע"ב) מביא מעלות לנושא אשה בילדותו ולנושא אשה בזקנותו, ועל זה כותב: "אך יש בזה עדיפות להפך, **דילדים שיוליד בזקנותו אחר שנתקרה דמו, ונזדכך חומרו, גם הם יהיה להם מזג טוב ונקי**, מה שאין כן ילדים שיוליד בבחרותו שתאוותו מרובה וחומרו עודנו גס, ועבור זה גם בניו לא יהיה להם מזג טוב וטהור".

לע"נ הנרצחים והחללים, לרפואת כל הפצועים, להחזרת כל החטופים, ולהצלחת צה"ל וכל עם ישראל, בעזרת ה' תשועת ה' כהרף עין. ביחד ננצח.

לעילוי נשמת - הגיליונות והלימוד מוקדשים לע"נ: ר' ישראל יצחק בן יעקב קנר ז"ל. ר' משה חיים בן שרגא פייבל הלוי שוורץ ז"ל. ר' אברהם הכהן בן חנוס ז"ל. ולעילוי נשמות - 'חללי נצר אחרון' שמטעם ארגון - 'עמיתים'.

עברנו ללמוד בבית הכנסת 'קהל חסידים'. ניתן להאזין גם דרך הזום, וגם דרך הטלפון, לפרטים נא לפנות למייל למטה.

שעה 11.15 - שיעור בגמרא מסכת פסחים. שעה 12:00 - שיעור באור החיים הקדוש.

ביום ה' שיעור בפרשת השבוע (שיעור זה מתפרסם בסוף השבוע בבתי הכנסת בעלון של בית המדרש)

לפרטים נא לפנות בטלפון - 0548448692. לחגובות הערות והארות ולקבלת הגיליון במייל, גם במהדורה מורחבת,

נא לפנות לכתובת - Ingber@bezeqint.net